

PAPA PIJO XII. O »UČENJU SVETIH ZNANOSTI«

Prof. A. Živković

SUMMARIUM

Pius papa XII. de studio sacrarum disciplinarum: De sermone quem Beatissimus Pater die 24. VI. 1939. in palatio Vaticano habuit ad alumnos theologiae studentes utriusque cleri, disserit autor articuli, singulas opiniones, praecepta et monita speciali mentione digna, inculcans. **I:** iuxta mentem B. P. manet S. Thomas Aquinas, Ecclesiae doctor, dux et patronus scholarum catholicarum et manebit; explicatur character »sapientiae Aquinatis«, qui veritates fidei optime illustrando, solido unitatis nexu colligendo, declarando, defendendo, errores debellando, inter omnes princeps etiam hodie merito aestimatur. **II:** praecepta Decessorum B. P. ac monita singillatim scrutando, quaedam pro opportunitate conditionum particularium magis evoluit. **III:** valorem practicum discriminis inter disciplinas principales et auxiliares in scholis theologicis ostendit et ubique necessario introducendum demonstrat. **IV:** Boni animarum pastores et confessarii eruditi, qui hodie summo desiderio quaeruntur, nec gentis Croaticae studiosi efficientur nisi diligenti ac serio disciplinarum theologiarum studio et formatione assidua cordis et animae ad exemplar Christi Domini et magni gentium apostoli S. Pauli.

Prošlo je više od godine dana otkako je Sv. Otac Papa Pijo XII. održao govor pitomcima sviju zavoda, sjemeništa i kolegija kao bogoslovima što se u Rimu spremaju za svećeničko zvanje. Taj je nagovor od velike važnosti ne samo zato jer je prva riječ novoga poglavara Kristove Crkve omladini, iz koje će se imati formirati elita suradnika u hierarhiji svete Crkve, nego napose s razloga, što je njegov sadržaj takove prirode, da se nužno nameće kao normativno mišljenje Crkve, kako bogoslovskoj omladini, tako i poglavarima koji je odgajaju i profesorima koji je poučavaju. Važnost misli iznesenih u tom govoru zapazili su svi katolički krugovi po svijetu, pa su o njima i progovorili negdje kraće, negdje opširnije.¹ Do sada mi nije bilo moguće napose svratiti pažnju čitalaca »Bogo-

¹ N. pr. Ephemerides theologiae lovanienses br. 4/1939, str. 902; Periodica de re mcrali, canonica, liturgica tom. XXVIII (1939) str. 305.

slovske Smotre« na nj, a smatram da je ona po svom pozivu i po svom značenju u našem kulturnom životu zvana upozoriti na sve, što je u tom govoru vrijedno upozorenja. Pa kako toga nitko drugi još nije učinio, učinit ću ja, iako ponešto okasno.

Spominjem ovdje da je knjižnica »Zvijezda mora« u Hvaru kao svoj XI. sveščić izdala u prijevodu kan. Don Jurja Dulčića čitav spomenuti govor.² »Glasnik b.skupija bosanske i srijemske« (Đakovo) donio je,³ prema rimskom časopisu »Osservatore romano« čitav prikaz govora iz pera bivšeg profesora i ravnatelja bogoslovskeg sjemeništa dr. A. Spiletka pod naslovom: »Pouke sv. Oca pape Pija XII. mlademu kleru.«

To pokazuje da su i kod nas ljudi zapazili vrijednost ovih riječi vrhovnoga poglavara katoličke Crkve; one doista ne smiju ostati samo izrečene, nego valja da nađu odjeka kako u srcima tako u djelovanju (postupku) onih kojima su namijenjene. Radi toga je potrebno napose istaknuti pojedine naglašene misli sv. Oca, razmotriti ih u svijetlu naših prilika i potreba i razvidjeti, da li kod nas ima štogod što bi prema tim smjernicama trebalo upotpuniti, ispraviti, unaprijediti ili dotjerati.

1. »Značajke Akvinčeve mudrosti«

Pozivom na konstituciju »Deus scientiarum Dominus«⁴ ističe sv. Otac kao prvu i najvažniju stvar propis Crkvenoga Zakonika⁵ koji traži da se profesori u naučavanju filozofije i bogoslovlja drže sv. Tome Akvinskoga. Ovo »drže« možda je hrvatski rečeno preslaba riječ za ono, što kanon veli kad latinski kaže »omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia«. Ne mislim da će značiti »držati se« Akvinca spomenuti ga možda po kojiput, nego će pravi smisao izraza pertractare biti: razvijati, raspravljati, izvoditi sjajnu njegovu nauku; uz nju »svim silama prionuti« i nju »rado prigrliti«.

² Govor sv. Oca pape Pija XII. klericima svega svijeta, preveo Don Juraj Dulčić, kanonik, Hvar 1939, 16°, str. 16; tisak Nadbiskupske Tiskare Zagreb.

³ Glasnik god. LXVIII (1940) br. 19, str. 153.

⁴ Acta Apost. Sedis, god. XXIII. (1931), str. 241—262; BS, XIX (1931), str. 353.

⁵ C. Z. kan. 1366. S. 2. »Philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici doctoris rationem doctrinam et principia, eaque sancte teneant.«

Ne smije se pustiti s vida ni riječ »o m n i n o pertractent«: na svaki način, bez izgovora, bez izmotavanja imaju profesori »umom produpsti tu nauku« i tako je predavati bogoslovima. Ako se svaka pojedina ovdje naglašena riječ uzme u svom prirodnom, neposrednom značenju i važanju, onda postaje prilično jasno, da na bogoslovskim učilištima, kakovogod karaktera ta učilišta bila, ne bi smjelo biti profesora, koji djelomično ne crpe materijal za svoja predavanja iz djela sv. Tome. Za filozofiju je to očigledno i tu prema suvremenom stanju i orijentaciji kršćanske filozofije, nema osobitih poteškoća. Neoskolastika je kraj svega svoga zamjerno opsežnoga i važnoga posla s modernom filozofijom izjašnjavanja, ispravljanja, obrane i utvrđivanja, ostala u tijesnom dodiru s načelima i naukom Anđeoskog naučitelja. O tome se mjerodavno izjavio prof. dr. S. Zimmermann⁶ kad je napisao:

»Sv. Toma je — i u tome je baš njegovo značenje — postavio u prvom redu solidne teoretske temelje za svu filozofiju.« (str. 263). »Tomina filozofija znači sistematsku sintezu spekulativnog duha s teološkom idejom kršćanstva. Sve ono što čovjek saznanjem svojim pronikne ili umovanjem dohvati na putu do objavom postavljenog vrhunarnavnog životnog cilja: to je sadržaj i najdublji smisao Tomine filozofije. S ove točke gledišta tek postaje Toma shvatljiv u harmoničkoj cjelini genijalnog mislioca.« (str. 264). Toma Akvinski je neuporediv sistematičar, sintetički duh, koji s mirnim i jasnim gledanjem obuhvata i idejno razdaleka područja ujedinjuje do najvišega uspona duha ljudskoga« (str. 266). »Sad nam tek postaje potpuno shvatljivo stajalište Crkve prema Tomi Akvinskom. Što se većma u životu Crkve kultivira nauka, u takovom razdoblju dolazi do vidnijega izražaja i kult najvećega Njezinog umnika. Budući da je sama ideologija kršćanstva po fundamentalnim svojim prem.sama organički povezana s filozofijom sv. Tome, sasvim je logički, da Crkva usvaja ovu filozofiju i da je izlaže kao svoju nauku za sve one, koji usvajaju Njezinu religijsku nauku. Zato se od god. 1879. s enciklikom Lava XIII. »Aeterni patris« ne samo ponovno zaveo studij sv. Tome u katoličke škole, nego je tomistička filozofija obnovljenom snagom stupila u novi period skolastičke historije.« (str. 266).

S obzirom na izvode zastupnika skotizma i tomizma u posljednje vrijeme i očito zaoštavanje suprotnosti u shvaćanju važnosti tih dviju katoličkih škola, na mjestu je ovih nekoliko jasno formuliranih tvrdnja o činjenici, da je sv. Toma u potpunom smislu riječi učitelj koga Crkva suvremenom bogoslov-

⁶ Bogoslovska Smotra, god. XIV. (1926): Filozofijska ideologija Tome Akvinskoga, str. 261.

skom naraštaju predstavlja kao »svoga najvećega umnika«, da ona »usvaja njegovu filozofiju« i da je »izlaže kao svoju nauku«.

Kao značajke Akvinčeve mudrosti, uostalom već toliko puta naglašene s najmjerodavnijega mjesta, i ovaj puta ih sv. Otac ponavlja, svima stavlja pred oči i ističe da Tomina nauka: a) »osvjetljuje živom svjetlošću istine pristupačne čovječjemu umu« kao nitko do njega. Ne znači to da i kod drugih naučitelja nema primjerâ živog i zornog osvjetljenja kršćanskih istina; ono će se nekomu svidjeti i u danoj mu zgodi veoma koristiti; ali kod sv. Tome je to značajka za sav njegov intelektualni rad uopće.

b) »povezuje ih divno podesnim i jakim vezama jedinstva«, organički spaja, sistematski sređuje. Istina, i kod drugih se nalazi veoma uspjelih sinteza; ali kod Tome je i to značajka čitava rada. Genijalni se mislilac odlikuje kao ni jedan među sebi ravnima sposobnošću za ostvarenjem harmonične cjeline kršćanskih istina.

c) »razjašnjuje članke vjere«. Možda je on za naše suvremeno shvaćanje, kako je i prirodno, ovdje ondje manje privlačiv, negdje zastario, negdje čak pošao putem, kojim mi nakon novih iskustava tolikih stoljeća naučnog i kulturnog napretka sigurno ne trebamo ići. Ali ono što je do njega bilo i što se do njegova vremena naukom zvalo i smatralo, sve je to kritičkim svojim genijalnim umom primio, prelomio i poznijim naraštajima prikazao u formi, koja se i danas može takmiti s komentarima kojega modernoga mislioca. Napose duboke istine kršćanstva, metafizičke osnove bitka i bivovanja, pojmova svrhunaravnoga, tako je razjasnio, toliko približio ljudskom shvaćanju, da nam je i danas najsigurnijim izvorom te vrsti znanja.

d) »brani članke vjere«. Ne smetnimo s uma da je po sudu sv. Oca Anđeoski naučitelj i najbolji branič naših vjerskih istina. Uvažimo da to Poglavar Crkve govori — doskora će biti — sedam stoljeća nakon Tomine smrti. Kad se službeni predstavnik Crkve danas poziva na argumentaciju sv. Tome i kad je preporučuje za doba toliko danas ugroženoga kršćanskoga vjerovanja i kršćanskoga života uopće, možete li sebi zamisliti veće odlike i veće preporuke za studij djela sv. Tome, nego što je ova?

e) »uspješno odbija i pobjedonosno pobija temeljne zablude svih vremena«. Ovo također valja uzeti u obzir i napose istaći poradi onih, koji misle da je s modernim našim vremenom, naprednim u tehnici i civilizaciji, prišla k nama također i jača duhovna kultura, viši jedan stepen umne prosvjedenosti i duševne jakosti. Nažalost, baš obratno je istina! Širi je krug vjernika u ono doba znao svoje temeljne vjerske zasade bolje obraniti protiv napadaja protivnika, nego što to znaju ljudi našega doba. Na vjerskom je polju neznanje danas nevjerojatno veliko — čak i u najprimitivnijim pitanjima. U pitanjima pak što se dotiču teških dogmatskih istina osnovnih kršćanskih problema, a predstavljaju neku upućenost u viši stupanj duševnoga života — teško bi razočaranje doživio tko bi malo izbližega o tom poveo računa. Sva nas je naša moderna naprednost samo približila barbarstvu, klanju i razaranju, ali nas u duhovnom pogledu nije održala ni na onoj istoj razini s vremenom Tominoga vijeka.

Iznijevši te značajke nauke sv. Tome izrazuje Pijo XII. želju, da tu »sjajnu nauku rado prigrle i umno prodube« mladi studenti sv. bogoslovlja. Nije on u toj svojoj želji nipošto pretjerani tomista, nikakav stranački zagrijani propagator, jer želi da se prigrli sve ono, što na tu nauku (sv. Tome) o čito spada i što se u njoj drži punim razlogom za naročito.⁷ Otud je jasno da ima stvari, koje se pripisuju nauci sv. Tome a ne spadaju na nju, jednako kao i stvari koje se u Tominjoj nauci (u njegovim djelima) ne imaju smatrati kao dijelovi naročite pažnje vrijedni. Ima dakle dijelova koje će pojedinac moći mirne duše propustiti, bez uštrba po Tominu nauku. Kažimo i više: neke će s obzirom na napredak u prirodnim znanostima i morati propustiti. Ali ono što posve sigurno spada na Tominu nauku i s čim je taj prvak škole kao svojim naročitim oružjem osvojio pobjedu nad svima koji su se istim poslom bavili, to će

⁷ »quidquid ad eam manifesto pertinet et tuta ratione ut praecipuum in ea habeatur«, AS, XXXI (1930), str. 246. Prijevod kan. J. Dulčića ima još riječ »i stalno«, (certum), dakle ovako: »što se u njoj drži punim razlogom za naročito i stalno.« U originalu međutim, kako je otštampano u službenom listu (AAS), nema ove riječi. Mnogo je toga u nauci sv. Tome »certum«, pa ipak nije praecipuum.« A nije želja Pija XII., da se ljudi zagrijevaju za sve što je sigurno u nauci sv. Tome, nego samo za sve što je u njemu glavno i što ga čini vrijednim ovoga i ovotkoga isticanja, koje ima značaj otvorena naređenja.

biti teško propustiti, zanemariti ili čak otvoreno zbaciti, a da se taj i takav učitelj ne ogriješi o unutarnu dužnu poslušnost naredbama i propisima svoga vrhovnog crkvenog poglavara.

Nema sumnje da takovih učitelja imade i danas; da mnogima ova riječ Pija XII. dolazi kao neželjeni grom u njihovo zdanje; tek oni toga, dakako, ne smiju i ne će glasno reći, već će ovako jasne i nedvoumne riječi nastojati kao i do sada na sve moguće načine natezati i tumačiti: što bi se moglo podrazumjeti ovdje što ondje, samo da izbjegnemo dojmu koji je očit, jasan, silan, stvaran. Međutim se pisanju ljudi, koji imaju pred očima druge idealne veličine nego što ih ima Pijo XII. i njegovi predšastnici, ne smije pokloniti vjera, niti se smije bogoslovska nauka povesti za njima. Bilo bi to barem neoprezno i neuputno, jer bi značilo odalečivanje od jasnih smjernica koje sv. Stolica daje bogoslovskoj nauci.

2. Propisi predšastnika i opomene

Propise svojih predšastnika, veli Pijo XII., obnavljam, a njihove opomene usvajam i ponovno vam in podastirem. Vrijedno je zabilježiti te opomene, jer smo o propisu govorili u prvoj točki. Opomene su i te kako suvremene; one pogađaju čavao u glavu s jedne i s druge strane, gdje god ima ljudi što pretjeruju. Iz opomena vidimo da ih se nalazilo ne samo u staro doba, nego i u vrijeme otkako su pape s Leonom XIII. stali naglašavati povratak k Tomi. Jedni su u zanosu za pripadnika svoga reda vidjeli u tom pohvalnom i propisnom stavu sv. Stolice apodiktičnost i odobrenje s najviše strane svake i nesetne zasade u djelima sv. Tome; drugi su iz činjenice, da su se i prijašnji vrhovni poglavari Crkve uvijek izražavali uz potrebne rezerve, mislili da im je slobodno i danas iznositi ono što je sv. Toma nekada nestručno pisao o biološkim, astronomskim, geološkim i sl. pitanjima, pa da pokažu i dokažu, kako se svi ti propisi papa o nauci i načelima sv. Tome imaju svesti na minimum, taman da mu se tek ime ne zatara. Takovih je uvijek bilo ranije, a ima i danas; rod njihov ne će izumrijeti, makar se oni kleli i preklinjali da se bore za čistu istinu i ništa drugo nego za istinu. Ljudi prikrajaju i istinu prema svojim strastvenim osjećajima za nešto što nazivaju samo svojim. Stara psihološka igra koja vara i starije, a ne samo mlađe.

Iznosimo ovdje opomene i svraćamo pažnju čitatelja na njih:

a) »**Pretresajte slobodno ono, o čemu običavaju raspravljati znameniti tumačitelji andeoskog Naučitelja.**« Nije svaka Tomina riječ kao riječ sv. Pisma; smrtni je čovjek gledao probleme ljudskim okom, pa je ponegdje bio jasniji, negdje nejasniji. O pojedinostima nisu svi tumačitelji Tominih djela na čistu, pa je slobodno tražiti što je ispravno.

b) »**primijenite staru mudrost novim iznašaćima znanosti**«, pa popravljajte ono ako su što ti stari majstori, među njima i Toma, pogrešno napisali. Ostavite to, pa prihvatite što je novom naučnom metodom izneseno kao nepobitni naučni rezultat. Ali ne zaboravite da i kod novih iznašaća ne napuštate stare solidne nauke, niti da za volju novine zapadnete u precjenjivanje novoga, na uštrb objektivne istine. Tako su zastranili mnogi u filozofiji prirode i našli se na čisto materijalističkom tlu.

c) »**Upotrebite nova pomagala (iz povijesti) za bolje razumijevanje Akvinčevih knjiga**«. Dakle: s novim metodičkim postupkom pristupite k starim izvorima! Za bolje razumijevanje Akvinčevih knjiga! Ponavljam: Akvinčevih knjiga! To znači: djela sv. Tome! Nije rečeno da se nema pristupiti knjigama drugih autora, ali je naglašeno, da se poslu oko boljega razumijevanja Akvinčevih knjiga ima pristupiti! Ne smijemo zatvarati očiju, izmicati jasnim direktivama. Ostanimo lojalni i izvršimo ovu opomenu do kraja!

Ne će biti u duhu propisa sv. Stolice ako bogoslov završi svoje bogoslovske studije, a da nije ni vidio Summe sv. Tome, a kamo li da je koji dio iz nje proučio.

d) »**ne postavljajte se za učitelje u Crkvi, niti tražite jedni od drugih više, nego što od svih zahtijeva svačija učiteljica i majka Crkva**«. * To vrijedi napose za one koji bi rada vidjeli u jednom jedinstvenom mišljenju sve ljude od »svetih nauka« i koji bi, intransigentni kako jesu, najradije cnemogućili svako daljnje takmičenje. Ali jednako to vrijedi i za one, koji svoje mišljenje o izvjesnoj slobodi raspravljanja, kako je i poglavari Crkve mudro napominju, smatraju jedino

* Benedikt XV., AAS, 1914 str. 576; Pijo XI., AAS, 1923, str. 324.

mjerodavnim; ne poznaju prilagođivanja, ne nastoje proniknuti u tuđu misao nego tjeraju svojim pravcem do iznemoglosti! A ipak su evo propisi i opomene crkvenih poglavara tako jasne, toliko mnogobrojne i tako česte, da danas izgleda suviše neko beskonačno raspravljanje o tom što Crkva traži. Pogotovo možemo smatrati ovu napomenu umjesnom, jer slijedeća glasi:

e) »ne podržavajte uzaludne rasprave«. Dobro nam je svima znano, da se javnim, dugim, polemičkim nastupima rijetko služi istini, a još rjeđe ljubavi. Nakon upozorenja sa strane sv. Stolice smatramo dužnošću da stranice našega časopisa budu isključivo posvećene pozitivnom i korisnom radu u unapređenju bogoslovske nauke. Tko želi ispravno shvatiti i uvažiti ovu opomenu sv. Oca, ne će se zakvačiti za tobožnju korist: da se kod iznošenja i pretresanja pojedinosti iz povijesti bolje uočuje suština problema i u čistije svijetlo stavljaju i ljudi i činjenice. Ima u tom nešto istine, tek bi se cilj pisca morao izdići iznad jednostranog gledanja problema; imala bi mu lebdjeti pred duševnim okom objektivna zasada, vrijedna polemike. Ako li mu je cilj s mukom nategnuta teza, sva će polemika ostati bezuspješnom. Treba ih dakle izbjegavati, koliko je samo moguće; svakomu dosta jasno govori spomenuta opomena Pija XII.

f) »čuvajte se suvišnih škodnih promjena, koje lako pokvare suštinu istine«. Drugim riječima: govorite uvijek jasno i odmjereno, čistim pojmovima, bistrim pogledom! U mutnome se lovi — vrijedilo bi i ovdje. Mutni su bili govori modernista, mutni su i govori onih, koji bi upogled suvremenih poteškoća u svijetu i u Crkvi, htjeli isto što su pokušavali i njihovi predšastnici: pomoći Crkvi na način, koji ona ne usvaja kao svoj. Posljedica je da se zapletu i izgube. Ne mislite, da se to ne događa i u naše doba. Nije uzrok pomanjkanje dobre volje niti pomanjkanje ljubavi za Crkvu; uzrok je samo pomanjkanje poslušnosti u nekim na oko malim stvarima. Tko misli da će u duhu moderne nauke naći bolji način govora, nego što ga je u temeljnim pitanjima obrane vjerskih istina našao sv. Toma, možda se vara! Izlaže se na put, da se splete i posrne, po nesreći i propadne. Tomin se govor daje zaodjeti u moderno ruho, duh njegove argumentacije u formu što odgovara modernom vremenu. Ne će iz toga nastati rugoba

nego snažno oružje, koje će i dandanas imati isto onakav uspjeh kakav je imalo u 13. vijeku.

I kod drugih će se velikih učitelja škole naći govora koji mogu jednako vrijediti u borbi za obranu vjerskih istina. Ali papa nas upućuje baš na Tomu! On želi da za obučavanje naših bogoslova ne tražimo drugih učitelja, kojima nitko ne odriče vrijednosti; pape nas počevši od Leona XIII. neprestano vraćaju na Tomu. Drugo je nešto, dakako, studij u čisto naučne svrhe, ono što Pijo XII. u ovom pismu naziva »natjecanje u traženju i širenju istine«. Nikomu ne pada na um, da bi katolički bogoslovi u tom poslu bili spriječeni. Baš obratno: sv. se Otac nada da će odavde »biti obilatih plodova za nauku«.

Još na jedno treba ovdje upozoriti: »dvosmisleni oblik« i »suvišne i škodljive varijacije« o kojima na ovom mjestu govori »Osservatore Romano«⁹ ne odnose se samo na dogmatsko-moralno učenje kršćanskih istina, nego i na svu ostalu nauku koju Crkva pruža vjernicima, dakle: na liturgiku i na socijologiju jednako kao na mistiku, umjetnost, propovijedanje riječi Božje i dr. Svuda čista crkvena nauka, tijesno oslonjena na *sensum Ecclesiae*, a ne na *sensum proprium* kakova mističkog ili liturgičkog propagatora.

3. Glavne i posebne (sporedne) nauke

Na ovu razliku, što je vrlo uočljivo ističe »mudra konstitucija *Deus scientiarum Dominus*« valja da po riječi Pija XII. strogo paze profesori pri poučavanju i ispitivanju. Zašto je tu stvar papa smatrao potrebnim napose spomenuti? Vjerojatno s razloga, što ima profesora koji se u svom specijalnom studiju zagrijevaju za povjesne detalje, neko utvrđenje imena ili godine (koje može imati svoju relativno visoku vrijednost), ali su tim specijalizovanim duhom toliko napunjeni i natrunjeni, da svoje slušače smatraju nesposobnima za struku, ako se i oni sami ne oduševljavaju za te pojedinosti. Gdje nas ima takovih, valja nam se popraviti na korist onih za koje živimo i radimo, a po njima i na korist sv. Crkve. U naše je doba ušlo u modu specijalizovanje pojedinih naučnih grana — i u teologiji — a s tim i preveliko opterećenje slušača bogoslovlja. Tko trpi

⁹ Glasnik n. mj. str. 154.

kod toga? Glavne bogoslovske struke! Razumljivo: ako se preveliki broj sati dodijeli na sporedne predmete i od slušača traži da ih marljivo polaze i da ispitate polažu iz njih, pa ako se na ispitima traži znanje s istom strogošću kao da je predmet po važnosti i vrijednosti ravan dogmatici ili crkvenom pravu, onda to ne bi bio postupak u duhu govora pape Pija XII. Ne smiju dakle sporedne struke (crkvena glazba, crkvena umjetnost, socijologija, staroslavenski jezik i literatura, retorika i homiletika, ascetika i mistika, pastoralna medicina, uvod i povijest filozofije, starozavjetna i kršćanska arheologija i dr.) uzimati bogoslovima ni mnogo vremena ni mnogo truda; pogotovo pak ne smiju biti »ni u najmanjoj mjeri na uštrb glavnih nauka«. Potrebno je dakle da profesorski zborovi pojedinih učilišta ispituju situaciju na svojim zavodima i da prigledaju, nemaju li možda u svojoj kući da štogod poprave s obzirom na ovu jasnu riječ i mjerodavnu direktivu? Nije to briga samo profesorskih zborova, nego — dakako prvenstveno — vrhovnih poglavara sjemeništa i bogoslovija, biskupâ.

Sv. Otac kaže da ovo »valja provesti i to potpuno, ako dosada nije bilo učinjeno!« Stvarno dakle ne će biti dosta da je negdje na papiru provedena ova dioba između glavnih i sporednih predmeta, nego ona ima biti provedena u praksi, u programu i provođenju programa. Ako se to doista učini, ne će se dogoditi, da možda bogoslovi izlaze spremniji kao muzičari, socijolozi, govornici, deklamatori i kozeri, nego kao dogmatičari, kanoniste, apologete i moraliste.

Kad već govorimo o toj stvari, neka bude rečeno, da se katkada čuje: kako su stara naša sjemeništa zajedno s bogoslovskim fakultetom davala spremnije i učenije bogoslove, nego što ih daju današnji bogoslovski instituti. Ako je tome tako, na čemu je krivnja? Neka se nitko ne uvrijedi, ako kažem da je dobar dio krivnje na samim profesorima, ali da je isto tako jedan dio krivnje na poglavarima sjemeništa. U detalje, naravski, ne želim ulaziti, niti imam na umu ikoga napose okriviti; ali se usuđujem reći da nam svima valja ispitati savjest povodom ovoga govora sv. Oca i brižno provesti ono što se traži. Ne recite, da je razlog činjenici koju sam naveo u tomu, što nam srednja škola kroz ovo dvadeset godina nije

valjala. Znam ja to i dijelim s vama isto mišljenje; ali u ovoj stvari o kojoj razgovaramo nijesu glavno intelektualne, nego moralne sposobnosti. Nije naša suvremena omladina manje talentirana od nas, ali je ona više zanesena duhom športa duhom »budućnosti, koja se razgla- suje kultura čisto zemaljskih stvari«. S tom činjenicom treba računati, a taj obračun spada prvenstveno u sjemenište, gdje se formira duh bogoslova.

Napokon treba bogoslovima unijeti u pamet i ovu riječ sv. Oca: »blago znanja što ga tijekom vaših nauka skupljate nema samo svrhu da dobro odgovorite na ispitima«, nego ono ima svrhu »da uobliči vaše duše i taj oblik da ni- kada ne iščezne, nego da trajnim ostane...«

*

Druga je važna napomena što je sv. Otac čini glede nekih bogoslovskih disciplina. Spomenimo i to, jer je veoma umjesno. Napose ističe: »Prionite pobožnom revnošću uz nauk moralnog bogoslovlja i kanonskog prava«. Tomu ne treba komentara; nije samo moral, nego je i kan. pravo »upravljeno na spas duša, te svim svojim pravilima i zakonima ide poglavito za tim da ljudi žive i umiru posvećeni milošću Bo- žjom.«

Zatim ističe crkvenu povijest. Neka pouka »bude usmjerena u dokazivanje djelatnosti crkvenoga života« a ne toliko u smjeru kritičkog - naučnog ispitivanja data i dokumenata. Dakle: život Crkve kao učiteljice, majke, odgojiteljice; njezina djelatnost, žrtve, borbe i stradanja — sve kao dokaz božanskog osnutka i vrhunaravnog poslanja. To će za nju uzbuditi ljubav, razgrijati srca, potaknuti na žrtve — i biti najbolja njezina apologija u ovo čemerno doba. Napokon Sv. Pi- smo, napose Novi Zavjet: »crpite iz nepresušivih vrela svetih knjiiga, osobito Novoga Zavjeta, pravi duh Isukrsta i apo- stola...«

Svi kojih se tiče odgoj svećeničkog podmlatka imaju u ovim napomenama sv. Oca dane smjernice za intelektualni i moralni odgoj te omladine. Pošto im je doista stalo da svojoj dužnosti na svojim odgovornim mjestima potpuno odgovore, oni će, gdje god se nalazili, imati mogućnost da ove želje vrhovnog poglavara Crkve u život privedu. Pretpostavljam, e je

samo po sebi jasno da im je stalo; jer ako bi nekomu odgojitelju ili nastavniku negdje bilo više do trgovine, prodaje zemljišta, kupovanja kuća, izdavanja i uređivanja novina, političkih događaja, demonstracija, imenovanja u crkvenoj hijerarhiji i sl. nego do ispravne duhovne formacije svojih pitomaca, onda, dakako, ni rezultati takova »rada« ne bi mogli biti na uhar Crkve i njezina napretka.

4. »Dobri pastiri i učeni ispovjednici...«

»Dobro upamtite — nastavlja Pijo XII. — da vjernici sada vrlo željno traže dobre pastire i učene ispovjednike«. Sve što je glede nauka rekao, smjeralo je na to da i njima i nama dozove u pamet, kako je solidno znanje jedan od bitnih uvjeta za suvremenu ispravnu formaciju klera. Uvijek je to bilo tako, ako i ne uvijek u istom stupnju, ali danas je napose važno i potrebno. Ne treba to istom dokazivati, pa valjda ni onima, koji negdje bez završenih ispita prekapaju po vinogradu Gospodnjem. Neznanje, istina, nekad ispričava od krivnje; ali u ovoj stvari je drugo pitanje: da li njima može doista biti nepoznata stroga dužnost intelektualne spremne za visoki poziv koji vrše? Nitko im, jamačno, ne će priznati opravdanim toga i takova neznanja, pa će s toga za nj Bogu odgovarati, ukoliko je ono svojevóljno pripušteno i podržavano.¹¹ Neka ih zato barem riječ vrhovnog crkvenog poglavara trgne iz nehaja i nebrige, da se pripravno stvrstaju pod zastavu izgrađenih Kristovih bojovnika. »Učenim ispovjednikom« ne može postati onaj, koji nije proučio moralne i pastoralne teologije, a na temelju brižno usvojene dogmatike i sv. Pisma. A »dobrim će pastirima« postati tek ako sebi prisvoji one kreposti, što ih sv. Otac u drugom dijelu ovoga svoga nagovora ističe. Molitva i žrtva — svećenikov su štit, njegov put kroz život! Ljubav — njegova staza koja vodi k uspjesima i sreći! I to ne samo ljubav na riječi, ona koja zveči kao praporac, nego djelotvorna ljubav koja dijeli s vjernicima svako dobro i zlo. Kršćanska je karitas danas mjerilo, koliko je Kri-

¹¹ Nije loše potsjetiti i na riječi sv. Alfonsa: »Affirmo in statu damnationis esse eum confessarium qui sine sufficienti scientia ad confessiones excipieñdas sese exponit.« Praxis confessarii, n. 18.

stova duha doista u Njegovoj Crkvi. Sve drugo postaje lako pusta parada, obrtnički formalizam.

Za uzor mladim levitima stavlja Pijo XII. svetoga Pavla apostola. Nastavlja zatim: »neka vam ne bude ništa važnije od učenja bogoslovlja, bilo biblijsko pozitivnoga bilo spekulativnoga«. Ništa važnije: dakle ni glazba, ni pjevanje pjesama, ni lijepa knjiga, ni socijalni tečajevi, ni litomontaža, ni liturgijski pokret, ni interes za nogomet, ni domaća ni strana politika i sl. Sve to upotpunjuje naobrazbu, može čak da zauzme čitava čovjeka, ali bogoslova istom onda, kad je svojoj svećeničkoj službi i pozivu položio solidne temelje studijem osnovnih bogoslovskih predmeta.

U našem su hrvatskom narodnom životu ljudi iz klera imali uvijek važnu riječ. Sve do u naše dane, na svim poljima narodno-kulturnog života. Nisu toga uvaženja stekli samo zato, jer su nosili kolar i crnu halju i pripadali svećeničkom staležu, nego zato, jer su bili ljudi solidna znanja, izgrađeni pojedinci s pogledima u život kakove može samo dati solidan i ozbiljan studij »svetih znanosti«. Nitko ne može poreći blagotvornost toga sudjelovanja i utjecaja koji su vodili Dobrila, Pavlinović. Martić, Buntić, Gajdek, Mesić, Ožegović, Stadler i dr., da među starije ne zalazimo. A nitko osim protivnika vjere i Crkve, ne će poreći, da je za napredan i kulturnan narodni život baš poželjan upliv i što jači razgranjeni rad klera, što intenzivniji njegov zahvat u psihi vjernika: da tako postanu ne samo kršćani po Božjoj namisli i propisima sv. Crkve, nego i ljudi koji znaju ne samo govoriti za dom i rod svoj, nego trpjeti i žrtve prinositi.

Prazna glava i pusto srce svećenika — nikada se ne će domoći toga upliva. Nemo dat quod non habet. U današnje vrijeme, kad se toliki otimaju o dušu naroda, naša je dužnost izgraditi u svećeničkom staležu najснаžniju obrambenu falangu, koja će tu dušu sačuvati za Boga i Hrvatsku!